

Kristján Þór Júlíusson
Sjávarútvegs- og landbúnaðarráðherra

Reykjavík 23. janúar 2019

Minnisblað um hvalveiðar

Grundvöllur veiðiráðgjafar um langreyði og hrefnu

Veiðar á stórhvöllum hafa verið stundaðar með hléum frá landstöðvun við Ísland frá árinu 1883. Frá árinu 1948 takmörkuðust veiðarnar við við starfsemi hvalstöðvarinnar í Hvalfirði og var meðalársveiðin 234 langreyðar og 68 sandreyðar á tímabilinu 1948-1985 og 82 búrhvalir á tímabilinu 1948-1982. Auk þess hafa veiðar á hrefnu verið stundaðar við Ísland frá árinu 1914. Árið 1986 gekk í gildi ákvörðun Alþjóðahvalveiðiráðsins (IWC) um tímabundið bann við öllum hvalveiðum í atvinnuskyni. Eitt meginmarkmið hvalveiðibannsins, sem upphaflega átti að standa í 4 ár, var að styrkja vísindalegan grundvöll hvalveiða með þróun veiðistjórnunarkerfis sem skyldi vera sérstaklega varfærnislegt og tryggja sjálfbærni hvalveiða í framtíðinni. Vísindanefnd IWC lauk vinnu við slíkt veiðistjórnunarlíkan (RMP) árið 1992 eftir 6 ára þróunarvinnu. Kerfið er eitt hið varfærnasta sem þróað hefur verið fyrir nýtingu á nokkrum dýrastofni í heiminum enda voru margir hvalastofnar í heiminum í slæmu ástandi eftir ofveiðar fyrri alda.

Þrátt fyrir þessa vinnu og samþykkt vísindanefndar hefur Alþjóðahvalveiðiráðið enn ekki aflétt allsherjarbanninu. Ísland sagði sig úr IWC árið 1992 og gekk aftur inn áratug síðar og þá með fyrirvara um hvalveiðibannið. Íslendingar stunduðu takmarkaðar hvalveiðar í vísindaskyni árin 1986-1989 og 2003-2007 og hófu veiðar í atvinnuskyni að nýju á langreyði og hrefnu árið 2006. Aflamark hvalveiðanna grundvallast á veiðiráðgjöf Hafrannsóknastofnunar sem byggir á viðamiklum vísindaúttektum vísindanefnda Alþjóðahvalveiðiráðsins (IWC) og Norður Atlantshafs Sjávarspendýraráðsins (NAMMCO). Markmið ráðgjafarinnar er að tryggja hámarksafrafstur hvalastofnanna en þó er mjög rík áhersla lögð á gæta varúðarsjónarmiða þannig að hverfandi líkur séu á ofveiði. Langtímaafrafstur hvalastofna er almennt talinn vera mestur þegar stærð stofnanna er 60-72% af því hámarki sem vistkerfið myndi setja þeim ef þeir væru ekki nýttir. Veiðistjórnunarkerfi IWC (RMP) miðast því við að halda stofnum á þessu bili en alger friðun tekur gildi ef þeir fara niður fyrir

50%. Samkvæmt ofangreindum RMP úttektum eru stofnar hrefnu og langreyðar ofan ofangreindra marka (60-72%) samkvæmt öllum raunhæfum forsendum og teljast því í góðu ástandi.

Á þessum grundvelli hefur Hafrannsóknastofnun ráðlagt að árlegar veiðar á tímabilinu 2018-2025 verði að hámarki 161 langreyðar og 217 hrefnur.

Stofnþróun

Frá því að talningar hófust árið 1987 hafa orðið talsverðar breytingar á fjölda og útbreiðslu margra hvalastofna. Langreyði hefur fjölgað jafnt og þétt við Ísland frá upphafi hvalatalninga árið 1987 og var fjöldinn í síðustu talningu (2015) sá mesti síðan talningar hófust. Þá var fjöldinn á stofnsvæðinu (Mið-Norður Atlantshaf) metinn 37,243 langreyðar (95% vikmörk 25,811 - 52,392) sem jafngildir um þreföldun stofnstærðar frá fyrstu talningu 1987. Þótt vikmörk einstakra talninga séu umtalsverð er fjölgunin á tímabilinu vel tölfræðilega marktæk.

Veiðar voru takmarkaðar á talningatímabilinu 1987-2015 (alls 922 langreyðar eða 51 á ári), enda lágu þær alveg niðri vegna banns IWC á tímabilinu 1990-2005. Frá endurupptöku hvalveiða árið 2006 hefur meðalveiðin verið 66 dýr á ári sem er einnig undir veiðiráðgjöf Hafrannsóknastofnunar. Meginskýringin er að engar veiðar voru stundaðar sex þessara ára. Meðalveiði langreyðar á tímabilinu 1948-2006 (234/ári) virðist hins vegar hafa nægt til að halda aftur af fjölgun á því tímabili ef miðað er við afla á sóknareiningu. Mikil fjölgun langreyðar á síðustu áratugum sýnir að veiðarnar á tímabilinu hafa verið vel undir mörkum sjálfbærni og staðfesta enn frekar varfærnisjónarmiðin í núverandi ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar fyrir tímabilið 2018-2015 (161 langreyður á ári).

Hrefnu hefur fækkað mikið á grunnsævi við Ísland frá síðustu aldamótum. Talningar benda ekki til að þar sé um að ræða minnkun í stofnstærð heldur virðist útbreiðslan hafa hnikast norður vegna fækkunar mikilvægra fæðutegunda að sumarlagi (síli og loðna). Ekki er talið að hrefnuveiðar sem stundaðar hafa verið við Ísland síðan 1914 hafi haft umtalsverð áhrif á stærð hrefnustofnsins (Mið-Norður Atlantshafsstofn) sem telur að lágmarki 50 þúsund dýr. Fækkunin á grunnsævi við Ísland hefur frá aldamótum þó leitt til um helmings lækkunar í ráðgjöf Hafrannsóknastofnunar sem nú nemur 217 hrefnum á ári og byggist á RMP úttektum vísindanefndar IWC eins og ráðgjöfin um langreyði.

Raunveiði undanfarin ár (að meðaltali 41 hrefna 2008-2018) hefur verið langt undir þessu marki og því vel innan marka sjálfbærni.

Válisti IUCN

Alþjóðanáttúruverndarsjóðurinn (IUCN) gefur út alþjóðlegan válista sem ætlað er að gefa yfirlit um stöðu lífvera á hverjum tíma. Grunneiningin í flokkunarkerfi válistans er tegund og hefur það sætt

nokkurri gagnrýni sérstaklega hvað varðar tegundir sem skiptast í marga aðskilda stofna sem geta verið í ólíku ástandi hvað varðar verndun. Sérstaklega getur þetta gefið villandi mynd fyrir tegundir eins og stóru skíðishvalina sem finnast um víða veröld en skiptast í fjölmarga óháða stofna eða deilitegundir. Flokkun þeirra á heimsvísu muna alltaf ráðast af stöðu stofnanna á Suðurhveli jarðar sem voru geysistórir fyrir tíma hvalveiða en eru flestir í bágu ástandi enn í dag. Þar á meðal er langreyður sem hefur verið flokkuð í útrýmingarhættu (EN: endangered) á heimslistanum þótt skýrt hafi komið fram í greinargerð IUCN að langreyður í Norður Atlantshafi sé í mun betra ástandi. Það endurspeglast einni í valista Evrópusambandsins sem tekur til austurluta Norður Atlanshafs þar sem langreyður er ekki flokkuð í hættu. Þrátt fyrir þetta hefur flokkun langreyðar sem EN á heimslistanum mikið verið beitt í áróðursstríðinum um hvalveiðar Íslendinga. Árið 2018 var flokkun langreyðar á heimslista IUCN breytt úr „útrýmingarhættu“ í „viðkvæm staða/í nokkurri hættu“ (VU: vulnerable) m.a. í ljósi fjölgunar á Suðurhveli.

Í árslok 2018 kom út á vefsíðu Náttúrufræðistofnunar Íslands fyrsti svæðisbundni valistiinn fyrir íslensk spendýr þar sem beitt er sömu viðmiðum og á heimslista IUCN (<https://www.ni.is/midlun/utgafa/valistar/spendyr/valisti-spendyra>). Þar flokkast langreyður sem „ekki í hættu“ (LC: least concern) sem staðfestir enn frekar gott ástand stofnsins hér við land. Í þeim flokki eru einnig hrefna, sandreyður, hnúfubakur auk smærri tannhvala.

Hrefna flokkast einnig sem LC á heimslista IUCN.

Hvalir í vistkerfi sjávar

Hvalir eru líklega óvísða eins stór og mikilvægur hluti sjávarvistkerfa eins og hér við land. Samkvæmt talningum undanfarinna áratuga hafa orðið umtalsverðar breytingar á hvalastofnum við landið þó mismiklar eftir tegundum. Þar ber hæst mikla fjölgun hnúfubaks og langreyðar og tilfærslu í útbreiðslu hrefnu. Út frá síðustu stofnstærðartölum nemur heildarafrán 12 helstu hvalategunda við Ísland u.þ.b. 7.6 milljónum tonna á ári. (þar af 3,3 milljónir tonna af fiski). Stórtækustu afræningjarnir eru langreyður (1,8 milljón tonn), hrefna (1,5 milljón tonn) og hnúfubakur (1,1 milljón tonn).

Vistfræðilegt samspil hvala- og fiskistofna er flókið og erfitt að meta, ekki síst á tímum mikilla breytinga í umhverfi sjávar eins og orðið hafa síðustu tvo áratugi. Til lengri tíma litið er ljóst að afrán hvala verður umtalsvert minna ef hvalveiðar verða stundaðar samkvæmt RMP kerfinu en það væri án hvalveiða. Núverandi þekking á vistkerfinu gefur þó ekki tilefni til að meta (með nokkurri nákvæmni) hve stór hluti þessa mismunar á afráni gæti leitt til aukins afraksturs annarra nytjastofna. Auk beins afráns er líklegt að samkeppni ríki milli hvala og annarra nytjastofna sjávar, en á þann þátt er heldur ekki unnt að leggja magnbundið mat á grundvelli fyrirbyggjandi þekkingar. Þó sýna rannsóknir umliðinna áratuga að samkeppni um fæðuna í sjónum geti verið takmarkandi þáttur varðandi kynþroskaaldur, frjósemi og

vaxtarhraða langreyða hér við land. Þótt fyrirbyggjandi þekking gefi ekki tilefni til magnbundinnar spár um hugsanlega áhrif slíkra hvalveiða á afrakstur tiltekinna fiskistofna, verður að telja líklegt að slík áhrif yrðu jákvæð vegna minnkaðs afráns og/eða samkeppni.

Flestir eru sammála um að taka beri aukið tillit til vistfræðilegs samspils tegunda í tengslum við stjórn nýtingar auðlinda hafsins. Enn er þó langt í land í því sambandi en mikilvægt er að áhrif hvala séu metin sem hluti af þróun slíkrar vistkerfisnálgunar. Nýlega hefur verið sett fram kenning um jákvæð áhrif hvala með dreifingu næringarefna milli laga sjávarins. Þessi áhrif hafa verið til umfjöllunar hjá vísindanefndum IWC og NAMMCO en eru almennt ekki talin sérlega mikilvæg fyrir viðgang stofna í samanburði við ýmsa aðra þætti sem hafa áhrif á framleiðslugetu sjávar.

Mikilvægt er að auka rannsóknir á hvölum og hlut þeirra í vistkerfi sjávar bæði með beinum rannsóknum á fæðu og með óbeinum rannsóknum á efnasamsætum (isotopum) þar sem vefjasýni úr hval er hægt nýta til rannsókna á hvað hvalurinn hefur étið um dagana. Þá myndu merkingar á hval með rafeindamerkjum sem skrá staðsetningu og far hvala kalla fram nýja þekkingu. Rannsóknir á öðrum þáttum vistkerfisins, bæði umhverfi, og á öðrum þrepum vistkerfisins (þörungur, svif, fiskar) eru einnig mikilvægir og nýtast því vöktunarrannsóknir Hafrannsóknastofnunar vel. Á grunni slíkra niðurstaðna er kominn grunnur fyrir gerð líkana um orkuflæði í vistkerfi hafsins við Íslands og þátt hvala í því.

Af ofansögðu er ljóst að þær tvær hvalategundir sem veiddar eru hér við land, hrefna og langreyður, eru í góðu ástandi og veiðar undanfarinna áratuga hafa ekki haft nein merkjanleg neikvæð áhrif á stofnana. Veiðiráðgjöf Hafrannsóknastofnunar byggist á umfangsmiklum vísindalegum úttektum sem hafa farið fram innan helstu alþjóðlegu stofnana á þessu sviði þar sem beitt er ítrustu varúðarnálgun til að tryggja sjálfbærni veiðanna. Einnig er ljóst að hvalir skipa veigamikið hlutverk í vistkerfi sjávar við Ísland sem nauðsynlegt er að rannsaka betur sem hluta af vistkerfisnálgun við stjórnun nýtingar auðlinda hafsins.

Gísli Víkingsson, hvalaserfræðingur